

Universitätsbibliothek Wuppertal

M. Tvllii Ciceronis Opera Omnia

Cicero, Marcus Tullius

Basileæ, MDCLXXXII

De provinciis consularibus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1133)

contere misse, aut adolescentiam plenam spei maxima, non modo non aluisse vos, sed etiam percussisse, atque affixisse videamini. Quem si vobis, si suis, si reip. conservatis, addi-

sum, deditum obstrictum vobis, ac liberis vestris habebitis; omniumque hujus nervorum, ac laborum vos possitissimam, iudices fructus uberes, diuturnosque capietis.

M. TULLIUS CICERO
DE
PROVINCIIS CONSULARIBUS.
ORATIO TRICESIMA QUINTA.
SYNOPSIS.

¶ Suadet Cicero, ex Senatusconsulto, quod factum esset anno urbis 667. provincias Consulares, Syriam & Macedoniam, futuris Consulibus decerni: Galliam Cæsari non adiri, atque Asia Pisoni Macedonia detracta, quam Cledius tribunus plebi ei decreverat.

SI quis vestrum, P. C. expectat, quas sim provincias decreturus, consideret ipse secum, qui mihi homines i ex provinciis potissimum detrahendi sint: non dubitabit, quid me sentire conveniat, cum, quid mihi sentire necesse sit, cogitant. Ac, si princeps eam sententiam dicerem iaudaretis profecto, si solus; certe ignosceretis, etiam si paulo minus utilis vobis sententia videretur: veniam tamen aliquam dolori meo tribueretis. Nunquid P. C. non parva afficior voluptate, vel quod hoc maxime reip. conducit, Syriam, Macedoniamque decerni, ut dolor meus nihil à communi utilitate dissentiat: vel quod habeo auctorem P. Servilium, qui ante me sententiam dixit, virum clarissimum, & cum in universam remp. tum etiam erga meam salutem, fide, ac benevolentia singulari. Quod si ille & paulo antè, & quotiescumque ei locus dicendi, ac potestas fuit, Gabinium, & Pisonem, duo reip. portenta, ac panè suvera, cum propter alias causas, tum maxime propter illud insigne scelus eorum, & impotunam in me crudelitatem, non solum sententia sua, sed etiam verborum gravitate esse notandum putavit: quoniam me animo in eos esse oportet, cuius illi salutem pro pigrore tradiderunt: ad expandas suas cupiditates? Sed ego in hac sententia dicenda non parebo dolori meo: nec iracundia serviam: quo animo unusquisque, vestrum debet esse in illos, hoc erit: precipuum illud, & proprium sensum doloris mei, quem tamen vos commanem semper vobis mecum esse duxistis, à sententia dicenda amovebo: ad ulciscendi tempora reservabo. Quatuor sunt provincie, P. C. de quibus adhuc intelligo sententias esse dicendas: Gallia duæ, quas hoc tempore uno imperio vobis demus esse conjunctas: & Syria, & Macedonia: quas vobis in vitis & oppressis, pestiferi illi consules pro everis reip. promissis occupaverunt. Decernenda nobis sunt lege Semproniana duæ, quid est, quod posimus de Syria, Macedoniaque dubitare? Mitto, quod eas ita partas habent ii, qui nunc obtinent, ut non antè attigerint, quam hanc ordinem condemnarint: quam fides publicam, quam perpetuam populi Rom. salutem, quam me, ac meos omnes foedissime, crudelissimeque vexarint. Omnia domestica illa, atque urbana mitto; quæ tanta sunt, ut nunquam Hannibal huius urbi tantum mali optarit, quantum illi effecerint. Ad ipsas venio provincias, quarum Macedonia, quæ erat antea in unita plurimorum imperatorum non turribus, sed tropæis,

quæ multis victoriis erat jam diu, triumphisque pacata, sic à Barbaris, quibus est, propter avartiam, pax erepta, vexatur, ut Thesalonicenses, positi in gremio imperii nostri, relinquere oppidum, & arcem munire cogantur: ut vis illa nostra, quæ per Macedoniam est usque; ad Hellepontum militaris, non solum excursionibus Barbarorum sit infesta, sed etiam castris Thracis distincta, ac notata. Ita gentes ea, quæ, ut pace uterentur, vim argenti cederant præclaro nostro imperatori: exhaustas domos replete possent, pro omni pace bellum nobis propè justum insulerunt. Jam verò exercitus ille noster superboissimo defectu, & durissima conquestione collectus, omnis interiit. Magno hoc dico cum dolore, miserandum in modum milites populi Rom. capti, necati, deserti, dissipati sunt, incuria fame, morbo, vastitate consumiti: quod est indignissimum scelus imperatoris, in penam exercitus expetitum esse videatur. Atque hanc Macedoniam, domitis jam gentibus finitimis, Barbarisque compressa, pacatam ipsam per se, & quietam, tenui præsidio, atque exigua manu, etiam sine imperio, per legatos nomine ipso populi Romani tuebatur: quæ nunc consulari imperio, atque exercitu ita vexata est, & vix ut se possit diuturna pace recreare: cum interea, quis vestrum hoc non audivit, quis ignorat, Achaos ingentem pecuniam pendere L. Pisoni quotannis? veltigal, ac portorium Dyrrhachinorum totum in hujus unius questum esse conversum? urbem Byzantium nobis, atque huic imperio fidelissimam, hostilem in modum esse vexatam? quod ille, posteaquam nihil exprimere ab egentibus, nihil ulla vi à miseris extorqueri potuit, cohortes in hyberna militibus præposuit, quos putavit fore diligentissimos satellites scelerum, ministros cupiditatum suarum. Omitto jurisdictionem in libera civitate contra leges, senatusque consilia: cæcis relinquo, libidines præteritas: quarum acerbissimum exitat indicium, & ad intignem memoriam turpitudinis, & panè ad justum imperii nostri odium, quod constat, nobilissimas virgines se in puteos abjecisse, & morte voluntaria nefariam turpitudinè depulisse. Nec hæc idcirco omitto, quod non gravissima sint: sed quia nunc sine teste dico. Ipsiã verò urbem Byzantium, fuisse refertissimam atque ornatissimam signis, quis ignorat? quæ illi exhausti sumtibus, bellisque maximo, cum Mithridatico impetu, totumque Pontum armatum, effervescentem in Asiam, atque erumpentem, agrè repulsum, & cervicibus interclusum suis, susti-

N 3 nerent;

1. Ex provinciis potissimum detrahendi sint. Lambinus publicavit etiam hanc sententiam, sed præter libros profecto, & incepto, sic iterum loquitur infra capite 8.
2. Ad expandas suas cupiditates. Coactus sum obedire omnibus antiquis cultis, & septem Palli in quibus isthæce scriptum, nisi quod octavus haberet expeditas. Super scriptum vero à glossatore pergamena, recitatus culti obtulere nobis, ad expandas quod neque ex parte in Est. aut S. Vici. fidei facit nota Gualtheri.
3. Arcem manere coguntur. Pal. nonus & Turing. coguntur.
4. Quod est indignissimum scelus imperatoris, in penam exercitus expetitum esse videatur. Hæc est lectio S. Vici. rec. ab it. Pal. non. Est. Gen. bl. quam quod n. expetitum esse, unde Gul. elm. consuebat, expetitum, recitè.

nisi amamus sumere alterum active 3. quod non insolens auctoribus, prius vulgatur, indignissimum scelus, ut imperator in penam exercitus, expetitum esse videatur, sensu facis frigido, ne quid amplius dicam, at nostrum vult: exercitum inisse peccata imperatoris sui.
5. Vix ut se possit diuturna pace recreare. Pal. nonus atque Est. vix ut possit diuturna pace recreari, æque bene.
6. Nefariam turpitudinè depulisse. Videatur reducendum quod existat in Pall. omnibus, & verus est, nisi forte libri repellantur, in quibus hæret alterum.
7. Erumpentem, agrè repulsum, etc. Pal. quart. quoniam nonus, uti vulgè fam. Gemblacensis utrumque admittit, sic ut erumpentem agrè ut repulsum.
8. CVir-

nerent, tam, inquam, Byzantii, & postea signa illa, & reliqua urbis ornamenta, sanctissimè custodita, tenuerunt. te imperatore infelicissimo, & laterrimo, C. Calpurnio Calpurnio, civitas libera, & proximis suis beneficiis à senatu, & à populo Rom. liberata, sic spoliata, atque nudata est, ut, nisi à C. Virginio, legato, vir fortis, & innocens, intervenisset, unum signum Byzantii ex maximo num. so nullum haberet. Quod sanum in Achaja, qui locus, aut lucus in Graecia rota, tam sanctus fuit, in quo ullum simulacrum, ullum ornamentum reliquum sit? Emisti à foedissimo tribuno plebis, tum in illo naufragio hujus urbis, quam tu idem, qui gubernare debueras, everteras: tum, inquam, emisti grandi pecunia, ut tibi de pecuniis creditis jus in liberis populo contra senatusconsultum, & contra legem generi tui dicere liceret. Id enim ira vendidisti, ut aut *non diceres*, aut bonis civis Rom. everteres. 2. quorum ego nihil nunc, patres conscripti, in hominem ipsum: de provincia disputo. Itaque omnia illi, quæ & sæpe audistis, & tenetis animis, etiam si non audiat, in oculis vestris, mentibusque defixit, audacia loquor: nihil de superbia, nihil de contumacia, nihil de crudelitate disputo. lateat in libidine ejus illa tenebrosa, quas fronte, & supercilio, non pudore, & temperantia conturbas: de provincia, quod agitur, id disputo. Hinc vos non summittetis? hunc diutius manere patiemini? cujus, ut provinciam tetigit, sic fortuna cum improbitate certavit, ut nemo posset, 4. utrum posterior, an infeliciores esset, judicare. An vero in Syria diutius est semitamis illa retinenda? cujus iter in provinciam fuit ejusmodi, ut Rex Ariobarzanes consulem vestrum ad eadem faciendam, tanquam aliquem Threem conducere. Deinde adventus in Syriam primus, equitatus habuit interitum: post concisa sunt optima cohortes. Igitur in Syria, imperatore illo, 5. nihil aliud actum est, nisi 6. *pacificationes* pecuniarum cum tyrannis, decisiones, direptiones, latrocinia, cædes, cum palam populi Romani imperator, instructo exercitu, *depravata tendens*, non ad laudem militis 7. hortaretur, sed omnia sibi & emta, & emenda esse clamaret. Jam vero publicanos miseros (me etiam miserum, illorum ita de me meritorum miseris, ac dolore) tradidit in servitum Judæis, & Syris, nationibus natis servituti. Statuit ab initio, & in eo perseveravit, jus publicano non dicere: pacificationes sine ulla injuria factas rescidit: custodias sustulit, vestigales multos, ac stipendiarios liberavit. quo in oppido ipse esset, aut quo veniret, ibi publicanum, aut publicani servum esse vetuit. quid multa? crudelis haberetur, si in hostem animo fuisset eo, quo fuit in civis Rom. ejus ordinis præsertim, qui est semper dignitate sua, benignitate magistratus sustentatus. Itaque videtis, patres conscripti, non temeritate redemptionis, aut negotii gerendi inscitia, sed avaritia, superbia, crudelitate Gabinii, panem afflictos jam, atque everfos publicanos: quibus quidem vos, in his angustiis rariis, tamen subve-

niatis necesse est: etsi jam multis non potestis: qui propter illum hostem senatus, inimicissimum ordinis equitatis, bonorumque omnium, non solum bonas, sed etiam *honestatem* militi deperdiderunt: quos non patrimonium, non continentia, non virtus, non labor, non splendor tucti potuit contra ill. us helluonibus, & prædonibus audaciam. Quid? qui se etiam nunc subsidiis patrimonii, aut amicorum liberalitate sustentant, hos perire patiemur? An, si qui frui publico non potuit *per hostem*, hic tegitur ipsa lege centoriae quem is frui non sinit, qui est, etiam si non appellatur, hostis, huic ferri auxilium non oportet? Retinete igitur in provincia diutius eam, qui de sociis cum hostibus, de civibus cum sociis faciat pacificationes: qui hoc etiam se pluris esse, quam collegam, putet, quod ille vos tristitia, vultuque deceperit, ipse nunquam se minus, quam erat, nequam esse simularit. Piso autem alio quodam modo *gloriantur*, se brevi tempore perfecisse, ne C. Gabinus, unus omnium nequissimus existimaretur. Hos vos de provinciis, si non aliquando deducendi essent, deripiendos non pararetis? 8. & has duplices pesteis sociorum, militum clades, publicanorum ruinas, provinciarum vastitates, imperii maculas, teneretis? At iidem vos, anno superiore hos eosdem revocabatis, cum in provincias jam pervenissent. quo tempore si liberum vestrum iudicium fuisset, nequities dilata res, nec ad extremum è manibus erepta esset: restituissetis, id quod cupiebatis, vestram *audoritatem* iis, per quos erat amissa, revocatis, & his ipsis præmissis extortis, quæ erant pro scelere, atque eversione patriæ consecuti. 9. Quam poenam si tum aliorum opibus, non suis, invitissimis vobis, evolarunt: at aliam multo majorem gravioresque subierunt. quæ enim homini, in quo aliquis si non *fama pudor*, at supplicii timor est, gravior poena accidere potuit, quam non credi liceret iis, quæ rem bene gestam in bello nuntiarent? Hoc statuit senatus, cum frequens supplicationem Gabinio denegavit: primum, homini, sceleribus, flagitiis contaminatissimo, nihil esse credendum: deinde à preditore, atque eo, quem præteritum hostem reipublicæ cognosset, *bene rem gers* non potuisse: postremo, ne deos quidem immortales veile aperiri sua templa, & sibi supplicari hominis impurissimi, & sceleratissimi nomine. Itaque ille alter, aut ipse est homo doctus, & à suis Græcis subtilius eruditus, quibuscum jam ro in exorta helluatur, antea post liparium soletur: aut amicos habent prudentiores, quam Gabinus, cujus nulla littera perferuntur. Hosce igitur imperatores habebimus: quorum alter non auctores certiores facere, ne imperator appelleretur: alterum, si tabellariis non cessarint, necesse est paucis diebus poeniteat audere. cujus amici si qui sunt, aut si bellum tam immani, tamque tætra possunt ulli esse amici, hac consolatione utatur, *estiam* T. Albucio supplicationem hunc ordinem denegasse. 11. Quod est primam distimile. res in Sardinia 12. cum mastrucatis latronibus à pro-

7. C. Virginio. Si scriptis standum est, rescribendum Virgilius. Ita enim Pall. Gembl. & S. Vict. 2. Quorum ego nihil unquam P. C. in hominem ipsum, de provincia, &c. Restituit hunc locum ex Pal. non: nec abit S. Vict. nisi quod adhuc habeat alia, vulgata enim nihil dico nunc P. C. hinc in ipsum relinquor: de pro: incepte. 3. Hinc vos non summittetis? hunc diutius manere patiemini? S. Vict. non agne scit negativam, quod placebat Gulielm. est sciret submittere etiam extendi ad missionem successoris, verum cum illud non existeret in Pall. id mutarim eum quarto in non. cetero orationis numeri tale quid requirunt. 4. Verum posterior, an infeliciores esset? Ausus sum locum, nam dare volui isti, quod existeret in olim admissis in Pall. an Abalæ (re: pro: neque minus quaeratur, quam suppositum illud dicitur, nam Lambin. præterit, conjecturam ejus sapit. consulatur Turneb. lib. xx. c. 9. 5. Nihil aliud actum est. Pal. & S. Vict. liber, item olim cuss, nihil aliud magne actum est: pro quo nobis ob ulit Lambinus, nihil aliud magne actum est, quod non fatisciat, malui form. utique, sed aliud adhuc quid la-

6. Pacificationes pecuniarum cum tyrannis. Pal. nonus verbo amplius, pacificationes pecuniarum magis cum tyrannis. supra etiam ubi est igitur in Syris, iidem in ill. omnes agnoscunt Syriam aut Sibam. 7. Hostes, si hostes clamaret. Meliores membranza, hostes, si clamaret, neque obiciendum erat. 8. Nam duplicem pestem, &c. Lambinus assererat hanc esse lectionem omnium scriptorum; sed fallitur. Pal. omnes præter nonum tenent vulgatam publicam: verum nam ejus, quod altera item extaret in S. Vict. item Erfordicis. 9. Quam poenam si tum aliorum. Illi nostri omnes, quæ poenam, quod Pal. nonus, quæ poena. & tamen evolaret, quoniam? nescio an non melius, quam poena. 10. In exorta helluatur. Sic etiam potissimum librorum nostrorum, de qua voce consulatur Turneb. lib. xx. c. 9. antea erat in exorta, à conjectura neotericorum, nam edd. vet. in exorta. 11. Quod est primam distimile. Gembl. S. Vict. Pal. nonus, quid unde dist. igitur Gulielm. Quod est primam dist. 12. Cum mastrucatis latronibus. Interpretatio petenda à Turneb. d. c. 9. 1. Hic

pratore una cohorte auxiliaria gesta, & bellam cum maximis Syriæ gentibus, tyrannis, consulari exercitu, imperioque confectum. deinde Albuicis, quod a senatu, petebat, ipse sibi in Sardinia ante decreverat. constabat enim, Græcum hominem, ac levem, in ipsa provincia quasi triumphasse. Itaque hanc eius temeritatem senatus supplicatione denegata notavit. Sed fruatur sanè hoc solatio: atque hanc insignem ignominiam, quoniam uni, præter se, inuisa est, putet esse levioiorem; cummodo, cujus exemplo se consolatur, ejus exitum expectet: præsertim cum in Albuicio nec Pisonis libidines, nec audacia Gabinii fuerit: hæc tamen una plaga conciderit, ignominia senatus. Atqui duas Gallias qui decernit consulis duobus, i hos retinet ambo: qui autem alteram Galliam, & aut Syriam, aut Macedoniam, tamen alterum retinet, & in utriusque pars sceleris disparem conditionem facit. Faciam, inquit, illas prætorias, ut Pisoni, & Gabinio succedatur statim. Si hic finat. Tum enim tribunus intercedere poterit, nunc non potest. Itaque ego idem, qui nunc consulis iis, qui designati erunt, Syriam, Macedoniamque decerno, decernam eadem prætorias, ut & prætores annuas provincias habeant, & eos quam primam videamus, quos animo æquo videre non possumus. Sed mihi credite: numquam succederet illis, nisi cum ea lege referetur, qua intercedi de provinciis non licebit. Itaque, hoc tempore amisso, annus est integer vobis expectandus: quo interfecto, civium calamitas, lociorum ærumna, sceleratissimorum hominum impunitas propagatur. Quod si essent illi optimi viri, tamen ego mea sententia C. Cæsari succedendum nondum putarem. Qua de re dicam patres conscripti, quod sentio, atque illam interpellationem mei familiarissimam, qua paulo ante interrupta est oratio mea, non pertimescam. Negat me vir optimus inimiciorum Gabinio debere esse, quam Cæsari. omnem enim illam temporis, cui celserrimus, Cæsare impullore, atque adjuvatore esse excitatam. Cui si primum sic respondeam, me communi utilitati, habere rationem, non doloris mei: possimne probare, cum id me facere dicam, quod exemplo fortissimorum, & clarissimorum civium facere possum? 2 An non T. Gracchus, (patrem dico, cujus utinam filii ne degenerassent a gravitate patriæ) tantam laudem est adeptus, quod tribunus plebis solus ex toto illo collegio L. Scipionis auxilio fuit, inimicissimus & ipsius, & fratris ejus, Africani, juravitque in concione, se in patriam non rediisse: sed alienam sibi videri dignitate imperii, quod duces essent hostium, Scipione triumphante, ducti, eodem ipsam ducti, qui triumphasset? Quis plenior inimicorum fuit C. Mario? L. Crassus, M. Scaurus, aliine inimici? omnes Metelli. At hi non modo illum inimicum ex Gallia sententiis suis non detrahebant, sed & propter rationem Gallici belli, provinciam extra ordinem decernebant. Bellam in Gallia maximum gestum est: domitæ sunt à Cæsare maximæ nationes, sed nondum legibus, nondum jure certo, nondum satis firma pace devicta. bellum affectum videmus, &, verè ut dicam, pacem confectum: sed ita, ut, si idem extrema persequitur, qui inchoavit, jam omnia perfecta videamus, si succeditur: periculum sit, ne instauratas maximi belli reliquias, ac renovatas audiamus. Ergo ergo senator, inimicus, si ita vultis, homini; amicus esse, sicut semper fui,

reipublicæ debeo. Quid, si ipsas inimicitias depono reipublicæ causa? quis me tandem jure reprehendat? præsertim cum ego omnium meorum consiliorum, atque factorum exempla semper ex summorum hominum factis mihi censuerim petenda. 3 An verò M. Ille Lepidus, qui bis consul, & pontifex maximus fuit, 4 non solum memoria & testimonio, sed etiam annalium litteris, & summi poetæ voce laudatus est, quod cum M. Fulvio collega, quo die censor est factus, hominæ inimicissimo, in campo statim rediit in gratiam, ut commune officium censuræ communi animo, ac voluntate defenderent? Atque, ut vetera, quæ sunt innumerabilia, mittam; tuus pater, Philippe, nonne uno tempore cum suis inimicissimis in gratiam rediit? quibus cum omnibus eadem respublica reconciliavit, quæ alienarat. Multa prætereo, quod intueor coram hæc lumina, atque ornamenta reipublicæ P. Servilium, & M. Lucullum, (5 utinam etiam L. Lucullus ille viveret.) Quæ fuerint inimicitiarum graviores in civitate, quam Lucullorum, atque Serviliorum? quas in viris fortissimis non solum exstinxit reipublicæ dignitas, & ipsorum; sed etiam ad amicitiam, consuetudinemque traduxit. Quid? Q. Metellus Nepos, nonne consul in templo Jovis optimi, maximi, permotus cum auctoritate vestra, tum illius P. Servilii incredibili gravitate dicendi, absens mecum, summo suo beneficio, rediit in gratiam? An ego possum huic esse inimicus, cujus litteris, fama, nuntiis, celebrantur aures quotidie meæ novis nominibus gentium, nationum, locorum? Ardeo, mihi credite, patres conscripti, (id quod vosmet de me existimatis, & factis ipsi) incredibili quodam amore patriæ qui me amor & subvenire olim impendentibus periculis maximis cum dimicatione capitis, & rursus, cum omnia tela undique esse intenta in patriam viderem, subire coegit, atque excipere unum pro universis. hic me meus in reipublicam animus pristinus, ac perennis, cum C. Cæsare reducit, reconciliat, restituit in gratiam. Quod volent denique, homines existimant; NEMINI EGO POSSUM ESSE BENE DE REPUBLICA MERENTI NON AMICUS. Etenim si iis, qui hæc omnia flamma, ac ferro delere voluerunt, non inimicitias solum, sed etiam bellum indixi, atque intuli, cum partim mihi illorum familiæ, partim etiam, me defendente, capitis iudiciis essent liberati: cur eadem respublica, quæ me in amicos inflammare potuit, inimicis placare non possit? Quod mihi odium cum P. Claudio fuit, nisi quod perniciosum patriæ civem fore putabam, qui turpissima libidine incensus, duas res sanctissimas, religionem, & pudicitiam uno scelere violasset? Num est igitur dubium ex iis rebus, quas is egit, agiturque quotidie, quin ego, in illo oppugnando, reipubl. plus, quam otio meo: nonnulli, in eodem defendendo, suo plus otio, quam communi, prospexerint? Ego me à Cæsare in reipublica dissensisse fateor, & sensisse vobiscum: sed nunc istud vobis assentior, cum quibus antea sentiebam. Vos enim, ad quos litteras L. Piso de suis rebus non audeat mittere: qui Gabinii litteras insigni quadam nota, atque ignominia nova condemnatis, C. Cæsari supplicationes decreveritis, numero, & ut nemini ullo ex bello honore, ut omnino nemini. Cur igitur expectem hominem aliquem, qui me cum illo in gratiam reducat? reduxit ordo amplissimus, & ordo is, qui est & publici consilii, & meorum omnium consilio-

N n 4 rum

1. Hæc res non amb. Ita Lambinus, fide exemplaris S. Vieti cui responderet Pal. nonus. antequam pro ambobus in vulgatis.
2. An non Tibertini Gracchus.) Periodum hæc posteriores editiones distraherant. revocavi hæc in suum locum, volentibus omnibus in illis nostris, nec non ead. prefatis, etiam Petri Victoris, quæ id forte sibi arroget Lambinus, ut tamen faciat.
3. An verò M. Ille Lepidus.) Reduxi scripturam olim cosam firmatamque Pall. post impressam non M. male.
4. Non solum meo etiam existimatis.) Sic Pal. nonus, responderetque Plin. ceptus S. Vieti. vulgata, nemini & existimatis.

5. Utinam etiam L. Lucullus ille viveret.) Lectionem hæc damnat editi libri antiquioris, item script. nostri. Illi præferunt ille deservit, his deservit, quod Pal. nonus & S. Vieti. deservit non liber aut licet inquit, reo in animum quo obitus sed tamen ex his facile quis fluxerit, utinam etiam L. Lucullus ille se fuerit, scilicet intueri. Alia: liber præfert deservit, quod etiam habet quo se tuator.
6. Ut nemini non ex bello.) Invitus delevi lectionem receptam, sed coegit me Pall. consensos minime dicere, neque aliter S. Vieti. prius erat esse.

rum auctor & princeps. Vos sequor, patres conscripti: vobis obtempero, vobis assentior; qui, quamdiu C. Cæsaris consilia in republica non maxime diligebatis, ne quoque cum illo minis conjunctum videbatis. posteaquam rebus gestis mentis vestras, voluntatisque *mutasti*: me non solum comitem esse sententiarum vestrarum, sed etiam laudatorem vidistis. Sed quid est, quod in hac causa maxime homines admittentur, & reprehendant meum consilium, cum ego idem antea multa decreverim, quæ magis ad hominis dignitatem, quam ad reipublicæ necessitatem pertinerent? Supplicationem quindecim dierum decrevi. sententia mea Reip. latis erat. tot dierum, quot C. Mario. Diis immortalibus non erat exigua eadem *gratularis*, quæ ex maximis bellis. Ergo ille cumulus dierum, hominis est dignitati tributus. In quo ego, quo consule referente, primum decem dierum supplicatio decreta. Cn. Pompejo, Mithridate, interfecto, confectoque Mithridatico bello, cujus sententia primum duplicata est supplicatio consularis (mihi enim estis assenti, cum, ejusdem Pompeji litteris recitatis, confectis omnibus mariis, & terrestribusque bellis supplicationem dierum duodecim decreveritis), sum Cn. Pompeji virtutem & animi magnitudinem admiratus, quod, cum ipse ceteris omnibus esset omni honore antecellatus, ampliore honore *aliter tribuebat*, quam ipse erat consecutus. Ergo in illa supplicatione, quam ego decrevi, res ipsa tributa est diis immortalibus, & majorum institutis, & utilitati reipublicæ: sed dignitas verborum, honos, & novitas, & numerus dierum, Cæsaris ipsius laudi, gloriaque concessus est. Relatum est ad nos nuper de *servendo exercitu*. non decrevi solum, sed etiam, ut vos decerneretis, laboravi: multa dissentientibus respondi: scribendo assui, tum quoque homini plus tribui, quam nescio cui necessitati. illi enim arbitrabar etiam sine hoc subsidio pecuniæ retinere exercitum præda ante patra, & bellum conficere posse: sed decus illud, & ornamentum triumphi, minuendum nostra partimonia non potavi. Actum est de decem legatis, quos illi omnino non dabant, alii *exempla quaerebant*, alii tempus differabant, alii sine ullis verborum ornamentis dabant, in ea quoque sic sum locutus, ut omnes intelligerent, me id, quod reipublicæ cautè sentirem, facere uberius propter ipsius Cæsaris dignitatem. At ego idem nunc in provincia decernendis, qui illas omnes res ego silentio interpellor: cum superioribus causis hominis ornamenta fuerint, in has me nihil aliud, nisi ratio belli, nisi summa utilitas reipublicæ movet. Nam ipse Cæsar, quid est, cur in provincia commorari velit, nisi ut ea, quæ per eum affecta sunt, perfecta reipublicæ tradantur? *Amantissimus* enim, credo, locorum, urbium pulchritudo, hominum, nationumque illarum humanitas, & lepos, victoriæ cupiditas, finium imperii nostri propagatio retinet. Quid illis terris alpeius? quid incultis oppidis? quid nationibus immanibus? quid potro tot victoriis præstabilis? quid Oceano longius inveniri potest? An reditus in patriam habet aliquam offensionem, aut utrum apud populum, aut quo inissus: an apud senatum, aut quo ornatus est? an dies auget ejus desiderium? an magis oblivionem, ac laurea illa magnis periculis parata, amittit longo intervallo viriditatem? Quare, si qui hominem non diligunt, nihil est, quod cum de provincia devocent, ad gloriam devocant: ad triumphum, ad gratulationem, ad summum honorem senatus, equestris ordinis gratiam, populi caritatem. Sed, si ille hac tam eximia fortuna pro-

pter utilitatem reipublicæ frui non properat, ut omnia illa conficiat: quid ego senator facere debeo, quem, etiam si ille alud vellet, reipublicæ consulere oporteret? Ego verò sic intelligo, patres conscripti, nos hoc tempore in provinciis decernendis perpetua pacis habere oportere rationem: nam quis hoc non sentit, omnia alia nobis esse vacua ab omni periculo, atque etiam ab omni suspitione belli? Jamdiu *mare* videmus illud immensum, cujus fervore non solum maritimis cursum, sed etiam, & via militares jam tenebantur, virtute Cn. Pompeji sic à populo Rom. ab Oceano usque ad ultimum Pontum, tanquam unum alicum portum, tutum, & clausum teneri: nationes eas, quæ numero hominum, ac multitudine ipsa poterant in provincias nostras redundare, ita ab eodem esse partim recisas, partim repressas, ut Asia, quæ imperium antea nostrum terminabat, nunc tribus novis provinciis ipsa cingatur. Postum de omni regione, de omni hostium genere dicere, nulla gens est, quæ non aut ita subacta sit, ut vix existeret: aut ita domita, ut quiescat: aut ita pacata, ut victoria nostra, imperioque lætetur. Bellum Gallicum, patres conscripti, C. Cæsare imperatore, gestum est: antea tantummodò repulsum, semper illas nationes nostri imperatores *refutandas* potius bello, quam laceffendas putaverunt. Ipse ille C. Marius, cujus divina, atque eximia virtus, magnis populi Rom. ludibus, funeribusque subvenit, influentis in Italiam Gallorum maximas copias prepressit, non ipse ad eorum urbes, sed easque penetravit. Modò ille meorum laborum, periculorum, consiliorum socius, C. Pontinius, fortissimus vir, ortum repente bellum Allobrogum, atque hæc scelerata conjuratione excitatum, preclis fregit, eosque domuit, qui lacefferant: & ea *victoria contentus*, reipublica metu liberata, quievit. C. Cæsaris longè aliam video fuisse rationem, non enim sibi solum cum illis, quos jam armatos contra populum Romanum videbat, lællandum esse duxit, sed totam Galliam in nostram ditionem esse redigendam. Itaque cum acerrimis nationibus, & maximis Germanorum, & Helvetiorum, piceis felicissimè deceravit: ceteras contrivit, domuit, compulsi imperio populi Romani parere assuefecit, & quas regiones, quasque gentes nullæ nobis antea litteræ, nulla vox, nulla fama notas fecerat, has nos imperator, nos terque exercitus, & populi Romani arma peragravit. Semitam tantum Gallia tenebamus antea, patres conscripti: ceteras partes à gentibus aut inimicis huic imperio, aut infidis, aut incognitis, aut certe immanibus, & barbaris, & bellicolis tenebantur: quas nationes nemo unquam fuit, qui non frangi, domarique cuperet: nemo sapienter de republica nostra cogitavit jam inde à principio hujus imperii, quin Galliam s. maxime timendam huic imperio pararet: sed propter vim, ac multitudinem gentium illarum, nunquam est antea cum omnibus dimicatum: restitimus semper laceffis, nunc denique est perfectum, ut imperii nostri, terrarumque illarum idem esset extremum. Alpibus Italiam *munerat* ante natura, non sine aliquo divino numine, nam, si ille aditus Gallorum immanitati, multitudinique patuisset: nunquam hæc urbs summo imperio domicilium, ac sedem præbuisset; quæ jam licet confidant, nihil est enim ultra illam altitudinem montium usque ad Oceanum, quod sit Italia pertimescendum. Sed tamen una atque altera vitas, vel metu, vel spe, vel poena, vel præmiis, vel armis, vel legibus potest totam Galliam *firmè* *perpetuè* *vinculis* adstringere. impolitæ verò res, & acerbe si erunt.

1. Nam quis non hoc sentit? Sic editio Victorii, neque aliter Pall. recentius euli, hoc tempore non sentit, in ept.

2. Jam diu mare videmus. Quidam codices mss. illud jam diu duplicent in interrogationi priori, quidam habent. Iudicium meo, haud tamen putem subesse oculis ulcus.

3. Quæ non aut ita subacta sit. Non displicet quod reperi in Pal. nono & Gembl. subacta sit. gens enim subacta non etiam una abolita est.

4. Ceteras contrivit, domuit, compulsi, &c. Ita collocat Pal. nonus: qui tamen habet ceteras præterito antiquo: cui proxime accedunt Gembl. ac Vict. in quibus, ceteras rursus Lambinus ultimum illud mutavit in contrivit.

5. Maxime timendam huic imperio pararet. Liber S. Vict. Abaz. Pal. nonus, de pararet & vix improbem.

1. Quamquam

ad plebem inimicum meum : sive iratus mihi, quod me fecam ne beneficiis quidem videbat posse conjungi : sive exoratus. Ne hoc quidem fuit injuria. nam postea me, ut sibi essem legatus, non solum suavit, verum etiam rogavit. Ne id quidem accepi : non quo alienum mea dignitate arbitraret, sed quod tantum reipubl. sceleris impendere à consulibus proximis non suspicabar. Ergo adhuc magis est mihi verendum, ne mea superbia in illius liberalitate, quam ne illius injuria in nostra amicitia reprehendatur. Ecce illa tempestas, caligo honorum, & subita, atque improvisa formido, tenebræ reipublicæ, ruina, atque incertum civitatis, terror injectus Cæsari de ejus actis, metus cædis bonis omnibus : consulum scelus, cupiditas, egestas, audacia. 1 Si non sum adjutus ; non debui, si desertus : sibi fortasse providit, si etiam oppugnatus, ut quidam aut putant, aut volunt : violata amicitia est : accepi injuriam, inimicus esse debui, non nego, sed, si idem ille tum me salvum esse voluit, cum vos me, ut carissimum filium desiderabatis : & si vos iidem pertinere ad causam illam putabatis, voluntatem C. Cæsaris à salute mea non abhorere : & si illius voluntatis genetum ejus habeo testem, qui idem Italiam, in municipiis, populum Romanum in concione, vos, mei semper cupidissimos, in Capitolio, ad meam salutem incitavit : si denique Cn. Pompejus idem mihi testis de voluntate Cæsaris, & sponzor est illi de mea : noone vobis videor & ultimi temporis recollectione, & proximi memoria, medium illud tristissimum tempus debere, si ex rerum natura non possem evellere, ex animo quidem certe excidere ? Ego verò, si mihi non licet per aliquos ita gloriari, me dolorem, atque inimicitias meas reipubl. concessisse, quod magni cujusdam hominis, & persapientis videtur : utar hoc, quod non tam ad laudem adipiscendam, quam ad vitandam vituperationem valet, hominem me esse gratum, & non modò tantis beneficiis, sed etiam medioeri hominum benevolentia commoveri. A vitiis fortissimis, & de me oprime meritis quibusdam peto, ut, si ego illos meorum laborum, & incommodorum participes esse nolui, ne illi me suarum inimicitiarum socium velint esse, præsertim cum mihi iidem illi concesserint, ut etiam acta illa Cæsaris, quæ neque oppugnavi antea, neque defendi, meo jam jure possim defendere. Nam summi civitatis viri, quorum ego consilio temp. conservavi, & quorum auctoritate illam conjunctionem Cæsaris defugi, Julias leges, & ceteras, illo consule, rogatas, jure latas negant. iidem illam proscriptionem capitis mei,

contra salutem reipubl. sed salvis auspiciis rogatam esse dicebant. Itaque vii summa auctoritate, summa eloquentia, dixit graviter, casum illum meum, *fiens esse reipubl.* sed funus justum, & indictum. mihi ipsi omnino pehonorificum, discessum meum funus dici reipubl. Reliqua non reprehendo : sed mihi ad id, quod sentio, assumo, nam, si illud jure rogatum dicere ausi sunt, quod nullo exemplo fieri potuit, nulla legelicit, quia nemo de cælo servarat : oblitine erant, tum, cum ille, qui id egerat, plebejus est lege curiata factus, dici de cælo esse servatum? qui si plebejus omnino esse non potuit, qui tribunus pleb. potuit esse? & cujus tribunatus si ratur est, 2 nihil est, quod irritum ex actis Cæsaris possit esse : ejus non solum tribunatus, sed etiam perniciosissima res, auspicioium religione aon servata, jure lata videbuntur? Quare aut vobis statuendum est, legem Aliam manere, legem Fusiam non esse abrogatam, non omnibus factis legem ferri licere: cum lex feratur, de cælo servari, obnuntiari, intercedi licere: censorium judicium, ac notionem, & 3 illud morum severissimum magistratum, non esse nefariis legibus de civitate sublatum : si patricius, tribunus pleb. fuerit, contra leges sacratas : si plebejus, contra auspicia fuisse : aut mihi concedant homines oportet, aut in rebus bonis non exquirete jura ea, quæ ipsi in perditis non exquirunt, præsertim cum ab illis aliquoties conditio C. Cæsari lata sit, ut eisdem res alio modo ferret: qua conditione auspicia requirebant, leges comprobabant : in Clodio auspicioium ratio sit eadem, leges omnes sint eversa, ac perditæ civitatis. Extremum illud est, ego, si essent inimicitia mihi cum C. Cæsare, tamen hoc tempore reip. consulere, inimicitias in aliud tempus reservare deberem, possem etiam summorum virorum exemplo inimicitias reipubl. causa deponere : sed, cum inimicitia fuerint numquam : opinio injuria, beneficio sit extincta sententia mea, P. C. si dignitas agitur C. Cæsaris, homini tribuam : si honos quidam, senatus concordia consulam : si auctoritas decretorum vestrorum, constantiam ordinis in eodem ornando imperatore servabo : si perpetua ratio Gallici belli, reipubl. providebo : si aliquod meam privatam officium, me non ingratum esse præstabo. Atque hoc velim probare omnibus, patres conscripti : sed levissimè feram, si forte aut iis minus probaro, qui meum inimicum, repugnante vestra auctoritate, texerunt : aut iis, si qui meum cum inimico suo reditum in gratiam vituperabunt, cum ipsi, & cum meo, & cum suo inimico in gratiam non dubitarint redire.

M. Tvl-

1. Si non sum adjutus non debui.] Vulgata debuit, sed contra Pall. Aha-
læque librom, item S. Victoris.

2. Nihil est quod irritum ex Cæsaris, &c.] Lambinus addita negatione
quod non irritum, &c. sed in vitiis libria.

3. Et illud morum severissimum magistratum.] Restat & istud in Pal. non
& Turing. item S. Victor. exprelsitque Petrus Victorius. Vulgata, &
illum morem severissimum magistratum.